

LIETUVOS RESPUBLIKOS VYRIAUSYBĖ

NUTARIMAS

**DĖL LIETUVOS RESPUBLIKOS PACIENTŲ TEISIŲ IR ŽALOS SVEIKATAI
ATLYGINIMO ĮSTATYMO NR. I-1562 12 STRAIPSNIO PAKEITIMO
ĮSTATYMO PROJEKTO NR. XIVP-2691, LIETUVOS RESPUBLIKOS MEDICINOS
PRAKTIKOS ĮSTATYMO NR. I-1555 9 STRAIPSNIO PAKEITIMO ĮSTATYMO
PROJEKTO NR. XIVP-2692, LIETUVOS RESPUBLIKOS SLAUGOS PRAKTIKOS
IR AKUŠERIJOS PRAKTIKOS ĮSTATYMO NR. IX-413 11 IR 12 STRAIPSNIŲ
PAKEITIMO ĮSTATYMO PROJEKTO NR. XIVP-2694, LIETUVOS RESPUBLIKOS
ODONTOLOGIJOS PRAKTIKOS IR BURNOS PRIEŽIŪROS PRAKTIKOS
ĮSTATYMO NR. I-1246 11 STRAIPSNIO PAKEITIMO ĮSTATYMO PROJEKTO NR.
XIVP-2693 IR LIETUVOS RESPUBLIKOS ASMENS SVEIKATOS PRIEŽIŪROS
PRAKTIKOS ĮSTATYMO NR. XIII-3222 11 STRAIPSNIO PAKEITIMO ĮSTATYMO
PROJEKTO NR. XIVP-2695**

Nr.
Vilnius

Vadovaudamasi Lietuvos Respublikos Seimo statuto 138 straipsnio 3 dalimi ir atsižvelgdama į Lietuvos Respublikos Seimo valdybos 2023 m. gegužės 24 d. sprendimo Nr. SV-S-943 „Dėl įstatymų projektų išvadų“ 1.3–1.7 papunkčius, Lietuvos Respublikos Vyriausybė **n u t a r i a**:

Iš esmės pritarti Lietuvos Respublikos medicinos praktikos įstatymo Nr. I-1555 9 straipsnio pakeitimo įstatymo projektui Nr. XIVP-2692, Lietuvos Respublikos slaugos praktikos ir akušerijos praktikos įstatymo Nr. IX-413 11 ir 12 straipsnių pakeitimo įstatymo projektui Nr. XIVP-2694, Lietuvos Respublikos odontologijos praktikos ir burnos priežiūros praktikos įstatymo Nr. I-1246 11 straipsnio pakeitimo įstatymo projektui Nr. XIVP-2693, Lietuvos Respublikos asmens sveikatos priežiūros praktikos įstatymo Nr. XIII-3222 11 straipsnio pakeitimo įstatymo projektui Nr. XIVP-2695 (toliau kartu – praktikos įstatymų projektai) ir Lietuvos Respublikos pacientų teisių ir žalos sveikatai atlyginimo įstatymo Nr. I-1562 12 straipsnio pakeitimo įstatymo projektui Nr. XIVP-2691 (toliau – projektas) ir pasiūlyti Lietuvos Respublikos Seimui juos tobulinti atsižvelgiant į šiuos pasiūlymus ir pastabas.

Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas 2013 m. gegužės 16 d. nutarime konstatavo, kad žmogaus gyvybė ir orumas yra ypatingos, žmogaus vientisumą ir jo nepaprastą esmę išreiškiančios vertybės, kurias valstybė yra konstituciškai įpareigota saugoti ir ginti, taip pat kad žmogaus orumas, teisė į gyvybę ir teisė į kuo geresnę sveikatą yra taip glaudžiai susiję, kad, neužtikrinus deramos sveikatos apsaugos, žmogaus teisės į gyvybę ir jo orumo apsauga taip pat nebūtų visavertė.

Projektu, be kita ko, siūloma nustatyti, kad gali būti atsisakoma teikti asmens sveikatos priežiūros paslaugas arba jų teikimas gali būti nutraukiamas, išskyrus atvejus, kai teikiama būtinoji medicinos pagalba, kai pacientas nederamu ir nepagarbiu elgesiu žemina asmens sveikatos priežiūros specialisto garbę ir orumą. Pažymėtina, kad šiuo atveju sveikatos priežiūros specialisto garbės ir orumo gynimas sąlygoja kitos konstitucinės teisės – paciento teisės į sveikatą (ir kartu paciento orumo apsaugos) ribojimą.

Konstitucinis Teismas 2003 m. kovo 4 d. nutarime yra pasisakęs, kad Lietuvos Respublikos Konstitucijoje įtvirtintos vertybės sudaro darnią sistemą, tarp jų yra pusiausvyra. Konstitucijos saugomų vertybių sandūroje būtina rasti sprendimus, užtikrinančius, kad nė viena iš tokių vertybių nebūtų paneigta ar nepagrįstai apribota. Konstitucinis Teismas taip pat ne kartą (pvz., Konstitucinio Teismo 2004 m. gruodžio 29 d. nutarimas) yra konstatavęs, kad pagal Konstituciją riboti žmogaus teisės ir laisvės galima, jeigu yra laikomasi šių sąlygų: tai daroma įstatymu; ribojimai yra būtini demokratinėje visuomenėje siekiant apsaugoti kitų asmenų teises bei laisvės ir Konstitucijoje įtvirtintas vertybes, taip pat konstituciškai svarbius tikslus; ribojimais nėra paneigiama teisių ir laisvių prigimtis bei jų esmė; yra laikomasi konstitucinio proporcingumo principo.

Paminėtina ir tai, kad Lietuvos Aukščiausiasis Teismas 2004 m. sausio 13 d. nutartyje civilinėje byloje Nr. 3K-7-24 yra nurodęs, kad pacientai, nebūdami medikais, ne visada gali teisingai įvertinti medikų darbą, todėl pacientų skundai gali būti neviseškai pagrįsti. Medikų, kaip ypatingos profesijos atstovų, reakcija į neviseškai pagrįstus skundus ar kitokius pacientų ar jų atstovų veiksmus turi būti adekvati medikų priedermėms ir medicinos etikos principams. Byloje konstatuota, kad vaiko motinos neviseškai tinkamas elgesys su vaiką gydančiais medikais (nesilaiko viešo bendravimo normų, kaltina medikus, naudoja psichologinį šantažą, reikalauja pirmumo ir išskirtinio dėmesio), negali būti pagrindas nutraukti teikiamas sveikatos priežiūros paslaugas, nes taip būtų pažeistos vaiko teisės ir interesai. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas taip pat nurodė, kad konsultacija su kitais specialistais (nederbančiais sveikatos priežiūros įstaigoje, į kurią kreipėsi pacientas) ir galimybė gauti analogiškas sveikatos priežiūros paslaugas kitoje sveikatos priežiūros įstaigoje nesudaro pagrindo atsisakyti teikti sveikatos priežiūros paslaugas.

Atsižvelgiant į tai, teisė į sveikatos priežiūros paslaugas turėtų būti ribojama tik tada, kai jų teikimas pažeistų kitų pacientų tokią pat teisę arba valstybė negalėtų užtikrinti savo pareigos suteikti pacientui kokybišką sveikatos priežiūrą (Konstitucinio Teismo 2013 m. gegužės 16 d. nutarimas: „valstybė privalo sudaryti teises ir organizacines prielaidas veikti tokiai sveikatos apsaugos sistemai, kuri užtikrintų kokybišką ir visiems prieinamą sveikatos priežiūrą (ne tik *expressis verbis* laiduojamą medicinos pagalbą bei paslaugas žmogui susirgus, *inter alia* nemokamą medicinos pagalbą piliečiams valstybinėse gydymo įstaigose, bet ir kitas asmens bei visuomenės sveikatos priežiūros paslaugas)“).

Pažymėtina, kad Lietuvos Respublikos Seime yra užregistruotas Lietuvos Respublikos administracinių nusižengimų kodekso 589 straipsnio pakeitimo ir kodekso papildymo 507¹ straipsniu įstatymo projektas Nr. XIVP-2270 (toliau – ANK projektas), kuriuo siūloma numatyti atsakomybę už viešąsias paslaugas teikiančio asmens (taigi ir sveikatos priežiūros

specialisto) garbės ir orumo pažeminimą, reiškiamą raštu, žodžiu, gestais, įžeidžiančiu, įžūliu, provokuojančiu ar kitokiu elgesiu. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2023 m. balandžio 26 d. nutarimu Nr. 300 „Dėl Lietuvos Respublikos administracinių nusižengimų kodekso 589 straipsnio pakeitimo ir kodekso papildymo 507¹ straipsniu įstatymo projekto Nr. XIVP-2270“ Vyriausybė pritarė šiam įstatymo projektui. Tad jei būtų priimtas ir projektas, ir ANK projektas, tos pačios veikos – asmens sveikatos priežiūros specialisto garbės ir orumo pažeminimo – atveju pacientui galėtų būti pritaikytos dvi poveikio priemonės (administracinė atsakomybė ir asmens sveikatos priežiūros paslaugų nutraukimas arba atsisakymas jas teikti). Atsižvelgiant į šios veikos sąlyginai nedidelį pavojingumą (sukeliamas pasekmės) bei šiame nutarime nurodytus argumentus, toks projektu siūlomas reguliavimas būtų neproporcingas ir suvaržytų pacientų teises labiau, nei to reikia projekto tikslui – suteikti papildomą teisinę apsaugą sveikatos priežiūros specialistams, kurie savo darbo aplinkoje susiduria su nederamu ir nepagarbiu pacientų elgesiu, žeminančiu jų garbę ir orumą, – pasiekti.

Atsižvelgiant į tai, kas išdėstyta, ir siekiant užtikrinti siūlomų priemonių proporcingumą bei efektyvumą, projekto 1 straipsniu keičiamo Lietuvos Respublikos pacientų teisių ir žalos sveikatai atlyginimo įstatymo (toliau – įstatymas) 12 straipsnio 9 dalyje siūlytina vietoj atsisakymo teikti sveikatos priežiūros paslaugas, kai pacientas nederamu ir nepagarbiu elgesiu žemina asmens sveikatos priežiūros specialisto garbę ir orumą, numatyti atsisakymo teikti sveikatos priežiūros paslaugas, kai pacientas pažeidžia savo pareigas ir tai trukdo ne tik kitiems pacientams, bet ir jam pačiam teikti kokybiškas sveikatos priežiūros paslaugas. Tai reiškia, kad jei pacientas pažeis įstatymo 12 straipsnio 8 dalyje nustatytą pareigą pagarbiai ir deramai elgtis su sveikatos priežiūros įstaigos darbuotojais (tai apimtų ir asmens sveikatos priežiūros specialisto garbės ir orumo žeminimo atvejus) ir tai trukdys nepagarbiai ir nederamai besielgiančiam pacientui ar kitiems pacientams teikti kokybiškas sveikatos priežiūros paslaugas (pvz., pacientas nepagarbiais veiksmais trukdo sveikatos priežiūros specialistui tinkamai įvertinti jo ar kitų pacientų sveikatos būklę bei paskirti gydymą), būtų galima atsisakyti jas pacientui teikti arba nutraukti jų teikimą. Pažymėtina, kad galimybė atsisakyti teikti sveikatos priežiūros paslaugas arba nutraukti jų teikimą dėl paciento veiksmų, kurie kelia grėsmę jo, sveikatos priežiūros specialisto, kito teikiant sveikatos priežiūros paslaugą dalyvaujančio sveikatos priežiūros įstaigos darbuotojo ir (ar) kitų pacientų sveikatai ar gyvybei, neturėtų būti siejama su paciento pareigų pažeidimu, nes paciento veiksmų pavojingumas nesikeičia priklausomai nuo pažeidžiamos teisės ar elgesio normos. Taip pat turėtų būti užtikrintas asmens sveikatos priežiūros paslaugų teikimas, net jei pacientas pažeidžia savo pareigas, tačiau jis tai daro dėl savo sveikatos būklės (pvz., esant hipoglikemijai arba šokui elgiasi nepagarbiai, triukšmauja ar pan.).

Siūlytina atsisakyti projekto 1 straipsniu keičiamo įstatymo 12 straipsnio 9 dalies antrojo sakinio, nes asmens sveikatos priežiūros paslaugų teikimo nutraukimo arba atsisakymo jas teikti tvarkos nustatymas būtų perteklinis – nesuteikus asmens sveikatos priežiūros paslaugos kreipimasis dėl jos suteikimo turėtų vykti įprastine tvarka. Pažymėtina, kad tokiu atveju galioja visos Lietuvos Respublikos pacientų teisių ir žalos sveikatai atlyginimo įstatyme

įtvirtintos pacientų teisės (teisė į kokybiškas sveikatos priežiūros paslaugas, teisė pasirinkti sveikatos priežiūros įstaigą ir sveikatos priežiūros specialistą ir kt.).

Lietuvos Respublikos darbuotojų saugos ir sveikatos įstatymo 3 straipsnis nustato, kad kiekvienam darbuotojui privalo būti sudarytos saugios ir sveikatai nekenksmingos darbo sąlygos, neatsižvelgiant į įmonės veiklos rūšį, darbo sutarties rūšį, darbuotojų skaičių, įmonės rentabilumą, darbo vietą, darbo aplinką, darbo pobūdį, darbo dienos ar darbo pamainos trukmę, darbuotojo pilietybę, rasę, tautybę, lytį, seksualinę orientaciją, amžių, socialinę kilmę, politinius ar religinius įsitikinimus, taip pat kad darbuotojo teisę turėti saugias ir sveikatai nekenksmingas darbo sąlygas garantuoja Konstitucija, Darbuotojų saugos ir sveikatos įstatymas ir kiti darbuotojų saugos ir sveikatos norminiai teisės aktai. Atsižvelgiant į tai, įstatyme turėtų būti atsisakyta besąlyginės pareigos teikti būtinąją medicinos pagalbą, net kai jos teikimas kelia grėsmę sveikatos priežiūros specialisto, kito teikiant sveikatos priežiūros paslaugą dalyvaujančio sveikatos priežiūros įstaigos darbuotojo ir (ar) kitų pacientų sveikatai ar gyvybei, ir numatyti, kad tada, kai yra išnaudotos visos galimybės pašalinti šią grėsmę arba tokių galimybių nėra, atsisakyti teikti sveikatos priežiūros paslaugą arba nutraukti jos teikimą galima, tačiau jos teikimas turi būti tęsiamas nedelsiant po to, kai grėsmė išnyksta arba yra pašalinama.

Atsižvelgiant į tai, kas išdėstyta, projekto 1 straipsniu keičiamo įstatymo 12 straipsnio 9 dalį siūlytina išdėstyti taip: „9. Gali būti atsisakyta teikti sveikatos priežiūros paslaugą pacientui arba paslaugos teikimas gali būti nutrauktas, jei paciento veiksmai kelia grėsmę jo, sveikatos priežiūros specialisto, kito teikiant sveikatos priežiūros paslaugą dalyvaujančio sveikatos priežiūros įstaigos darbuotojo ir (ar) kitų pacientų sveikatai ar gyvybei, taip pat jei pacientas kitaip pažeidžia savo pareigas, išskyrus kai pareigų pažeidimą sąlygoja jo sveikatos būklė, ir tai trukdo jam ar kitiems pacientams teikti kokybiškas sveikatos priežiūros paslaugas, išskyrus kai teikiama būtinoji medicinos pagalba. Kai teikiama būtinoji medicinos pagalba, nepradėti teikti sveikatos priežiūros paslaugos arba sustabdyti jos teikimą galima, tik tuo atveju, jei pacientas savo veiksmais kelia grėsmę sveikatos priežiūros specialisto, kito teikiant sveikatos priežiūros paslaugą dalyvaujančio sveikatos priežiūros įstaigos darbuotojo ir (ar) kitų pacientų sveikatai ar gyvybei ir tik jei yra išnaudotos visos galimybės pašalinti šią grėsmę arba tokių galimybių nėra. Pašalinus šią grėsmę arba jai išnykus, būtinoji medicinos pagalba turi būti pradėta teikti arba tęsiama nedelsiant.“

Praktikos įstatymų projektuose siūlytina nustatyti analogišką išimtį dėl būtiniosios medicinos pagalbos teikimo esant grėsmei sveikatos priežiūros specialisto sveikatai ar gyvybei, taip pat, atsižvelgiant į tai, kad būtiniosios pagalbos teikimo nutraukimo ar atsisakymo ją teikti atvejai bus nustatyti įstatyme (jei bus pritarta šiuo nutarimu siūlomai projekto 1 straipsniu keičiamo įstatymo 12 straipsnio 9 dalies formuluotei), praktikos įstatymų projektuose nuostata „išskyrus atvejus, kai teikiama būtinoji medicinos pagalba“ turėtų būti dėstoma prieš žodžius „taip pat kitais Lietuvos Respublikos pacientų teisių ir žalos sveikatai atlyginimo įstatyme nustatytais atvejais“.

Sveikatos apsaugos ministras